

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
НАУКИ ТА ОСВІТИ**

**Збірник матеріалів
XVII підсумкової науково-практичної конференції
викладачів**

30 січня 2015 року

*За загальною редакцією
члена-кореспондента НАПН України, доктора політичних наук, професора,
К.В. Балабанова*

МАРІУПОЛЬ – 2015

УДК 061.3 (063)
ББК 94.3я 431

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К.В. Балабанова. – Маріуполь: МДУ, 2015. – 430 арк.

Друкується за ухвалою вченої ради Маріупольського державного університету (протокол № 4 від 24.12.2014)

Редакційна колегія:

Голова – Балабанов К.В., доктор політичних наук, професор

Члени редколегії: Баймуратов М.О., д.ю.н., проф.; Безчотнікова С.В., д.філол.н., проф.; Брітченко Г.І., д.е.н., проф.; Булатова О.В., к.е.н., проф.; Бушаков В.А., д.філол.н., проф.; Качинська Н.О., к.політ.н., доц.; Кіндюк Б.В., д.геогр.н., проф.; Косенко Ю.М., к.пед.н., проф.; Ніколенко Л.М., к.ю.н., проф.; Пономарьова І.С., д.і.н., проф.; Почепцов Г.Г., д.філол.н., проф.; Романцов В.М., д.і.н., проф.; Сабадаш Ю.С., д. культурології, проф.; Слющинський Б.В., д.соц.н., проф.; Соколова І.В., д.пед.н., проф.; Шепітько С.В., к.філол.н., проф.

Збірник містить матеріали XVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 30 січня 2015 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, літературознавства і культурології, філології, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

***Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць,
опублікованих у збірнику***

© Маріупольський державний університет

В. Різун виділяє наступні методи масовокомунікаційного впливу: метод «промивання мізків», метод переконання, метод «наклеювання ярликів», методи у рекламі, метод нейролінгвістичного програмування, метод маркування мас [1, с.149]. Л. Городенко до методів прихованого впливу медіа на громадську думку відносить крім названих використання «двадцять п'ятого кадру», методи асоціацій та стереотипів, замовчування, інформаційні війни, а також пропаганду, використання національної ідеї, соціологічні дослідження [6, с.16]. І. Дзялошинський робить акцент на маніпулятивних методах та ціннісно-емоційних технологіях. До методів масовокомунікаційного впливу вчений відносить прийом семантичного маніпулювання (використання слів, що відображають основні цінності суспільства), «наклеювання ярликів», використання евфемізмів, невизначених виразів з негативною чи позитивною окраскою, алюзій, метод історичних аналогій, переніс негативного чи позитивного образу [7, с. 50].

Дисиденти під час опору інформаційному потоку з боку офіційної влади використовували самвидав, часописи якого не мали чітких періодичності, накладів. Тому найчастіше на написання медіатекстів обиралися художньо-публіцистичні жанри, які ефективно впливають на громадську думку, адже «...використання емоційно-забарвлених елементів застосовується журналістами для прихованого та явного впливу на аудиторію. Тонально забарвлені матеріали сприймаються читачами, глядачами, слухачами краще, ніж офіційна інформація» [6, с.16].

Література

1. Різун В. В. Теорія масових комунікацій: підруч. для студ. 0303 «журналістика та інформація» / В. В. Різун. — К.: Вид. центр «Просвіта», 2008. — 260 с.
2. Обертас Олесь. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-і – початок 1970-х років): Монографія / Передм. М. Коцюбинської; післям. О. Зінкевича / Олесь Обертас. — К.: Смолоскип, 2010. — 300 с.
3. Політичні протести й інакодумство в Україні (196 –1990): документи і матеріали / Упор. В. М. Даниленко. — К.: Смолоскип, 2013. — 736 с. : іл.
4. Дерев'янка І. Слідство спецслужби: історія, сучасність, перспективи / І. Дерев'янка. — К.: Либідь, 2012. — 572 с.
5. Почепцов Г. Г. Медіа: теорія масових комунікацій. Навч. посібник для студентів та аспірантів / Г. Г. Почепцов. — К.: Альтерпрес, 2008. — 403 с.
6. Городенко Л. М. Засоби масової інформації у контексті громадської думки: формування, функціонування, жанрові прийоми : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.08 / Л.М. Городенко / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Ін-т журналістики. — К., 2003. — 19 с.

УДК 070.41:004.738.5 (045)

Нетребя М.М., кандидат филологических наук, доцент

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ ЗАГОЛОВКІВ

Проблеми функціонування категорії заголовку активно розглядаються у науковій літературі. Ми спираємося переважно на праці, присвячені теорії та практиці журналістської творчості (В.Й. Здоровега, Г.В. Лазутіна), особливостям функціонування журналістики як соціального інституту, теорії журналістики (І.Л. Михайлин, А.З. Москаленко, Є.В. Ахмадулін), специфіці газетної (В.Ф. Іванов) та телевізійної (А.А. Князев) журналістики, особливостям журналістського розслідування як жанру (О.О. Тертичний).

У знаменитому словнику В.І. Даля [3] про заголовок сказано, що це «вихідний лист, перший листок книги або твору, де означена його назва». Заголовок позначає також назву розділу, глави книги, а в ділових паперах позначення на початку листа відомства, місця, звідки і куди папір іде. Це широке значення заголовку. У словнику С.І. Ожегова [9] заголовок визначено дещо вужче — як назву будь-якого твору (літературного, музичного) або

його частин. Велика радянська енциклопедія визначає термін як «заголовок літературного твору, що певним чином розкриває його зміст» [2].

Усі вище перераховані визначення вірні і для заголовку журналістського твору, однак слід зазначити, що заголовок у ЗМІ має свою специфіку, яка відображає характерні особливості медіа-текстів, а саме: оперативність, публіцистичність, жанрову палітру. Заголовок, попереджаючи текст, несе в собі інформацію про зміст і про певні авторські оцінки. Можна сказати, що він займає стилістично сильну позицію. Тому стільки уваги приділяється особливостям його створення та функціонування не лише у галузі соціальних комунікацій, а й у таких науках, як комунікативістика, лінгвістика, лінгвокультурологія, соціолінгвістика, психологія тощо.

У нашій роботі заголовок розглядається як складова частина тексту.

Категорія медіа-заголовку досить детально розглянута у науковій літературі. Так, Є.М. Комаров вважає заголовок ЗМІ «різновидом тексту масово-інформаційного дискурсу, яка функціонує в системі макротексту ЗМІ і займає в ній стилістично і прагматично сильну позицію» [7]. Ю.А. Белова говорить про заголовок як повноправний компонент медіа-тексту, що входить в нього на правах автономної функціонально-когнітивної одиниці та пов'язаний з іншими компонентами газетної статті. Дослідниця розглядає дану категорію «у якості «сгустку» інформації, що репрезентує у стислому вигляді зміст тексту. Заголовок – це «виділений графічно потенційно звернутий знак тексту, виражений вербальними та невербальними засобами мови; він має відносну автосемантичність, є абсолютно початковим, єдиним для всього тексту елементом, що називає та/або характеризує текст, прогнозує зміст, інтерпретує текст, надаючи йому додаткових смислів» [1].

Г.О. Люта називає заголовок «квінтесенцією тексту з його характерними ознаками – оригінальністю та яскравістю» [8]. Г.В. Фатіна говорить про нього як про «скомпресований, нерозкритий зміст тексту» [10], а М.Ю. Доценко – як про «мовне представлення події» [4]. А.О. Негришев, С.З. Ібрагімова визначають заголовок як елемент «мовної гри» у медіа-тексті [5]. Так, С.З. Ібрагімова зазначає, що «сучасний публіцистичний текст демонструє найрізноманітніші види ігор: каламбур, okazіональний словотвір, графічні ігри, у тому числі і ігри з кольором та ін.» [5]. Найбільш ефективними способами створення ігрових заголовків, за словами дослідниці, є індивідуально-авторські трансформації фразеологічних одиниць – фразеологічний каламбур і графічні okazіоналізми. М.Ю. Козак звертає особливу увагу на інтертекстуальність як онтологічну властивість журналістського тексту, що часто має місце в заголовках та виражається на змістово-смысловому, структурно-композиційному та знаковому рівнях [6].

Основними вимогами до заголовку усі дослідники називають інформативність, відповідність змісту та виразність.

Сьогодні поширеним засобом надання заголовку виразності став синтаксис: сучасні журналісти використовують двокрапку (робить заголовок більш вираженим та помітним), знак оклику (використовується для передачі емоцій), знак питання (додає публіцистичності, спонукає розібратися в темі), трикрапку (недосказаність спонукає сприймати матеріал далі) та інші.

Отже, заголовок – це виділений графічно потенційно звернутий знак тексту, виражений вербальними та невербальними засобами мови, що має відносну автосемантичність, є абсолютно початковим, єдиним для всього тексту елементом, який називає та/або характеризує текст, прогнозує зміст, інтерпретує текст, надаючи йому додаткових смислів.

Для створення виразності в заголовках можна використати практично будь-який мовний засіб, але заголовок повинен бути доречним, експресивним. Заголовок може бути жагучим і закличним, формувати в читачів певне ставлення до публікації.

Отже, узагальнивши існуючі підходи до розуміння журналістського розслідування як жанру, у нашій роботі ми будемо вживати термін у наступному значенні (відповідно до визначення вітчизняного дослідника А. Глушко): «жанр аналітичної публіцистики, мета якого виявити потаємні пружини гострих суспільних (економічних, політичних, соціальних,

моральних, екологічних) проблем, справжні причини існування яких старанно приховуються від широкої громадськості владними, політичними та іншими впливовими колами». Від інших аналітичних жанрів журналістське розслідування відрізняє специфічна мета, предмет, методика та своєрідність представлення інформації. Специфіка тексту журналістського розслідування в інтернеті полягає в аудіовізуальному рівні сприйняття інформації, максимальному просторі та можливостях для представлення матеріалу та можливістю повернення до неї.

Розглянувши заголовочні комплекси текстів журналістських розслідувань в інтернеті на матеріалі сайтів Центру журналістських розслідувань investigator.org.ua та Незалежного бюро журналістських розслідувань rassledovanie.org.ua, ми дійшли висновку, що для надання заголовку виразності та своєрідного стилістичного звучання можуть використовуватися всі відомі синтаксичні засоби мови, засоби стилістики та діалогізації. Журналісти зазначених інформаційних ресурсів активно використовують, зокрема, наступні засоби увиразнення заголовків: а) вживання словосполучень, різних за смисловими відношеннями: означальні (атрибутивні), додаткові (об'єктні), обставинні (адвербіальні); б) вживання речень, різних за метою висловлювання; в) вживання речень, різних за емоційною забарвленістю (окличні, неокличні); г) вживання речень, різних за будовою: прості та складні; д) використання цитат, прямої та непрямої мови.

Журналісти – автори журналістських розслідувань, окрім створення суто інформаційних заголовків, намагаються також увиразнити медіаназви, у тому числі за допомогою синтаксичних засобів. Усе це привертає увагу аудиторії, робить сприйняття матеріалу більш цікавим та насиченим, а також створює неповторне обличчя інтернет-ресурсів, адже журналістське розслідування – один із найбільш авторитетних та складних жанрів сучасної журналістики.

Література

1. Белова Ю.А. Стратегии интерпретации смысла газетных заголовков британских медиа-текстов : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.04 – германские языки / Ю.А. Белова [Электронный ресурс]. – Уфа, 2009. – 201 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/strategii-interpretatsii-smysla-gazetnykh-zagolovkov-britanskikh-media-tekstov>
2. Велика радянська енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bse.sci-lib.com/diletter0901.html>
3. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка [Электронный ресурс] В.И. Даль. – Режим доступа: <http://slovardalja.net>
4. Доценко М.Ю. Синтаксис газетного заголовка: структура, семантика, прогнозирование смыслового развития текста : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.01 – русский язык / [Электронный ресурс] / М.Ю. Доценко. – Санкт-Петербург, 2009. – 243 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/sintaksis-gazetnogo-zagolovka-struktura-semantika-prognozirovanie-smyslovogo-razvitiya-tekst>
5. Ибрагимова С.З. Игровой заголовок как зона формирования оценки: диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.01 – русский язык / [Электронный ресурс] / С.З. Ибрагимова. – Махачкала, 2010. – 185 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/igrovoi-zagolovok-kak-zona-formirovaniya-otsenki>
6. Казак М.Ю. Дискурсивность и интертекстуальность журналистского текста [Электронный ресурс] / М.Ю. Казак // Проблемное поле дискурсологии: сб. науч. ст. / под ред. д.ф.н., проф. А.В.Полонского. – Белгород: Политерра, 2010. – С.32-40. - Режим доступа: <http://www.discourseanalysis.org/st27.html>
7. Комаров Е.Н. Ценностные ориентиры в заголовках французских и российских средств массовой информации : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание / [Электронный ресурс] / Е.Н. Комаров. – Волгоград, 2003. – 187 с. – Режим доступа:

<http://31f.ru/dissertation/190-dissertaciya-cennostnye-orientiry-v-zagolovkax-francuzskix-i-rossijskix-sredstv-massovoj-informacii.html>

8. Лютая А.А. Современный газетный заголовок: структура, семантика, прагматика : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.01 – русский язык / [Электронный ресурс] / А.А. Лютая. – Волгоград, 2008. – 164 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/sovremennyi-gazetnyi-zagolovok-struktura-semantika-pragmatika>

9. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс] / С.И. Ожегов. – М.: Издательство «Азъ», 1992. – Режим доступа: <http://ozhegov.info>

УДК 323.019.51: 654.19 (477) (043)

Орехов В.В., кандидат філологічних наук, доцент

ВПЛИВ ЗМІ НА СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Питання національної безпеки України на сьогодні стоїть надзвичайно гостро. Одним із важливих чинників, що впливають на національну безпеку, є інформація. А ЗМІ, у свою чергу, виступають найпотужнішим провідником інформації до широких мас населення, паралельно впливаючи на їх ціннісні орієнтири та переконання. Коли ж інформаційний вплив стосується таких питань, як державність, зовнішня і внутрішня політика країни і т. п., він, з огляду надзвичайної важливості вектору впливу, не може бути поза контролем держави. В іншому випадку це може загрожувати її як інформаційній, так і загальній безпеці, зокрема, територіальній цілісності і навіть незалежності. Нашою метою є розгляд основних стратегічних напрямків інформаційного впливу, на яких у першу чергу має фіксуватись державна політика. Особливо актуальними є такі дослідження зараз, коли Україна перебуває у стадії неоголошеної війни з Росією, що спочатку велася передусім в інформаційній площині, а згодом протистояння вийшло на рівень реальних військових операцій.

Про інформаційні загрози безпеці нашої держави говорилося неодноразово, з самого початку її існування як незалежної країни, називалися переліки таких загроз, задля попередження чи подолання яких негайно слід вживати невідкладних заходів. Зокрема, серед найперших пріоритетних напрямків подолання інформаційних загроз називалися такі:

1. Загрози конституційним правам і свободам людини і громадянина у сфері духовного життя й інформаційної діяльності, індивідуальній, груповій і суспільній свідомості, духовному відродженню України.

2. Загрози інформаційному забезпеченню державної політики України.

3. Загрози розвитку вітчизняної індустрії інформації, включаючи індустрію засобів інформатизації, телекомунікацій і зв'язку.

5. Загрози безпеці інформаційно-телекомунікаційних систем на території України, як діючих, так і тих, що створюються [1].

З часом фіксувалися все нові загрози, а найбільш радикальні виникли нещодавно, у 2014 році, коли конфлікт з Росією став поступово набувати все більших масштабів, поступово переходячи з латентного вияву до відкритого протистояння.

Виходячи з необхідності вдосконалення нормативно-правового забезпечення та попередження й нейтралізації потенційних і реальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері, Радою національної безпеки і оборони України було прийнято постанову, де серед першочергових заходів забезпечення національної безпеки було названо наступні:

1) розробити і внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти про внесення змін до деяких законів України щодо протидії інформаційній агресії іноземних держав, передбачивши, зокрема, визначення механізму протидії негативному інформаційно-психологічному впливу, в тому числі шляхом заборони ретрансляції телевізійних каналів, а також щодо запровадження для іноземних засобів масової інформації системи інформування